

Електронне наукове фахове видання "Ефективна економіка" включено до переліку наукових фахових видань України з питань економіки (Наказ Міністерства освіти і науки України від 29.12.2014 № 1528)

Ефективна
ЕКОНОМІКА

Дніпропетровський державний
аграрно-економічний університет

№ 10, 2016

[Назад](#)

[Головна](#)

0 0 0 0 0 0 0 0

УДК 35.352(045)

Н. М. Махначова,
к. е. н., доцент,

Вінницький торговельно економічний інститут КНТЕУ

СОЦІАЛЬНА МОБІЛІЗАЦІЯ ТА РЕСУРСНИЙ ПОТЕНЦІАЛ ГРОМАДИ

Natalia Makhnachova,

*Candidate of Economic Sciences, Associated Professor
Vinnytsia Trade and Economic Institute KNTEU, Vinnytsia*

THE SOCIAL MOBILIZATION AND RESOURCE POTENTIAL OF THE COMMUNITY

Дана стаття присвячена питанню активізації громад у вирішенні проблем місцевого значення. Право вирішувати проблеми місцевого значення зазначене в Конституції України, однак більшість громад стикається з неможливістю його реалізації через ряд об'єктивних та суб'єктивних причин, таких як низька правова культура громадян, пострадянське минуле та консервативні погляди на управління, важкий соціально-економічний стан в державі, пасивність населення, зневіра у власних силах, незнання важелів впливу громади на місцеву владу, невідання працювати в команді та обрати першочергову проблему серед другорядних. У статті досліджено поняття та інструменти соціальної мобілізації. Визначено основоположні фактори соціальної мобілізації громади. Проведено аналіз ресурсного потенціалу громади на прикладі Ямпільського району Вінницької області, а також визначено рівень їх поінформованості про діяльність Проекту ЄС/ПРООН "Місцевий розвиток, орієнтований на громаду".

This article is devoted to the question of activation of communities in solving the problems of local meaning. The right to solve the problems of local meaning is written in the constitution of Ukraine but the majority of communities face the impossibility to fulfill it because of many objective and subjective reasons, such as low law culture of citizens, post USSR past and conservative views on the management, a hard socially-economic condition in the state, passive population, disability to work in a team and to choose the most important problem among many others. The article deals with the concept and tools of social mobilization. The main factors of social mobilization are determined. The analysis of the resource potential of the community on the example of Yampil district of Vinnytsia region, as well as their level of awareness about the activities of the EU / UNDP "Community Based Approach To Local Development" Project, was done.

Ключові слова: активізація громад, соціальна мобілізація, ресурсний потенціал громад.

Keywords: activation of communities, social mobilization, resource potential of the community.

Постановка проблеми. Щоденна практика життєдіяльності українських громад показує, що важливою передумовою для сталого розвитку громади є активна участь її членів у формуванні та безпосередній реалізації місцевої соціальної політики.

Згуртованість громади навколо вирішення проблеми є запорукою уникнення внутрішніх протиріч, що лише сприяє ефективному її розв'язанню. Поряд із тим, усвідомлення мешканцями важливості вирішення тієї чи іншої проблеми, розуміння, що такі дії спрямовані на досягнення благополуччя всієї громади або її частин, може стати стимулом не лише для загального схвалення дій місцевої влади, а й активного залучення самих мешканців до конкретної діяльності [2, с. 70].

Саме тому, пошук та впровадження різноманітних форм безпосередньої участі громад у місцевому самоврядуванні здатне значно сприяти розвитку місцевих громад. Однією із форм участі громад у місцевому самоврядуванні є соціальна мобілізація – стародавній інструмент мобілізації людей з певною соціальною, політичною, релігійною та іншою метою. У кожній країні існує чимало прецедентів, коли люди об'єднувалися та вирішували свої нагальні проблеми разом, брали на себе ініціативи розвитку [3, с. 114].

Тому, на нашу думку, в даний час є актуальним вивчення, удосконалення та впровадження соціальної мобілізації серед різних верств населення, що стимулюватиме не лише розвиток громад але й підвищення самосвідомості населення, що і є запорукою сталого розвитку.

Соціальна мобілізація – це активне залучення всіх верств населення до вирішення пріоритетних соціальних, економічних, екологічних проблем місцевого значення. Соціальна мобілізація об'єднує всі сегменти суспільства (чоловіків, жінок, молодь, бідних/багатих, приватний сектор, місцеву владу, представників громадянського суспільства, освітні заклади) у формі партнерства заради досягнення спільної мети і призводить до активної участі громади в процесі місцевого розвитку [3, с. 135].

Соціальна мобілізація – це приведення територіальної громади у такий стан (організаційний, інституційний, ментальний), коли вона здатна вирішити проблеми, що виникли перед нею, із використанням власних ресурсів. Це включає і зміну способу мислення людей, які мають конкретну проблему, таким чином, щоб вони об'єдналися, використали свій прихований потенціал у допомозі собі самостійно [3, с. 144]. Адже, велика кількість громад стикається з проблемою пошуку інвестицій для вирішення нагальних проблем місцевості і тому лише при повній соціальній мобілізації є можливість досягти бажаного результату, тому тема є актуальною для сьогодення та потребує детального вивчення.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Питання соціальної мобілізації лише набирає своїх обертів, проте багато науковців, котрі займаються

розвитком громад, досліджуючи його дійшли висновку, що розвиток громади неможливий без участі громадськості. Г. Хаутон стверджує, що довготривале відновлення вимагає «повернення до громади», де основну роль відіграє сама громада [4]. С. Ааронович, один із першопрохідців економічного розвитку, стверджує: «Нам нікуди не дітися від самопомогі» [1]. Росс та Мак Робі наголошують, що економічний розвиток громади – це процес, за допомогою якого громади можуть ініціювати та відстоювати власні рішення спільних економічних потреб, розвиваючи цим самим довготерміновий потенціал громад та стимулюючи інтеграцію економічних, соціальних та екологічних завдань [1].

Джек Ротман припускає, що зміни в громаді можуть відбуватися за допомогою моделі «громадської участі». Згідно цієї концепції населення повинно мобілізуватися для спільного планування, вироблення рішень, розбудови партнерських відносин з органами місцевого самоврядування для вирішення соціальних та економічних проблем в громаді. Важливими моментами цієї моделі є принципи демократії, добровільного залучення, самопомогі, планування та освіти в громаді [1]. Свок і Мейсон зазначають: «Економічний розвиток громади спрямований на зміну структури громади і розбудову постійних інституцій в громаді. Як наслідок, громада починає відігравати активнішу роль порівняно з інституціями за межами громади, а мешканці громади дедалі більшою мірою залучаються до забезпечення контролю за її ресурсами» [1].

Потужні дослідження в напрямку розвитку громад здійснюються ВНЗ України, об'єднаними в «Освітню мережу сприяння сталому місцевому розвитку», завдяки співпраці з Спільним проектом ЄС/ПРООН «Місцевий розвиток, орієнтований на громаду». Серед відомих науковців, які досліджують дану проблематику в рамках проекту, можна назвати Ю. Петрушенка, О. Руденко, С. Штурхецького, Т. Ілляшенка [2], В. Середи, А. Садовенка, Л. Масловської, Т. Тимочко [3] та інших.

Аналізуючи праці дослідників можна зробити такий висновок, що спільним у всіх підходах і визначеннях є активізація та залучення до співпраці всієї громади, мобілізація внутрішніх та зовнішніх ресурсів, розвиток самосвідомості у населення та процес планування. Участь громади в процесі розвитку територіальної громади відіграє важливу роль, адже бажаний результат можна отримати лише при співпраці, в якій активну участь братиме громадськість.

В Україні громадяни можуть брати участь у вирішенні питань місцевого значення (вибори місцевих рад, сільських або селищних голів, участь у референдумах, громадських слуханнях). Принцип участі територіальної громади у самостійному вирішенні питань місцевого значення закріплено в Конституції України, в Законах України «Про місцеве самоврядування», «Про органи самоорганізації населення» та в ряді правових підзаконних актах, проте вивчення законодавчої бази дає змогу дійти висновку, що існують суперечності, які стримують розвиток процесу самоврядування та активізації населення України.

Метою статті є детальне вивчення процесу соціальної мобілізації та проведення аналізу ресурсного потенціалу громади на прикладі Ямпільського району Вінницької області.

Виклад основного матеріалу. Соціальна мобілізація – об'єднання зусиль громади, яка активно долучається до безпосередньої участі у вирішенні власних проблем, бере на себе ініціативу щодо реалізації проектів, є запорукою сталого розвитку [2, с. 72].

Під процесом соціальної мобілізації населення розуміється поєднання вибору та добровільної участі, адже люди приходять на допомогу тоді, коли вони бачать, що це в їхніх інтересах, і коли вони переконані, що це важливо для них або для оточуючих. Тобто, в населенні необхідно пробудити самосвідомість, яка в подальшому спровокує ефективний та сталий розвиток не лише громади, а й суспільства в цілому, тому перше, що необхідно вжити при методі «соціальної мобілізації» – це мотивація населення. Якщо мета буде направлена на підвищення благоустрою певної території, то населення буде не лише спостерігати і очікувати бажаний результат, а й активно сприятиме досягненню поставленої мети.

Інструмент соціальної мобілізації є дієвим для вирішення таких питань:

- безпека життя – подолання наслідків стихій, запобігання ВІЛ/СНІД, соціальна терпимість, інтеграція та співпраця;
- ефективне врядування;
- створення та утримання інфраструктури громад соціального та екологічного характеру;
- комплексні проблеми (гендерні, молодь);
- охорона довкілля, управління природними ресурсами;
- охорона здоров'я, освіта, страхування;
- мікрофінансування, розвиток малого підприємництва [3, с. 145].

Метод соціальної мобілізації можна використовувати для вирішення повсякденних питань, проте він потребує залучення різних структур (громадськість, органи місцевого самоврядування, підприємці) і лише за налагодження їх взаємодії можливий сталий розвиток території. Необхідність даного партнерства в форматі «влада – громадськість – бізнес» ми можемо спостерігати не лише на власному, а й на закордонному досвіді.

Для успішного проведення соціальної мобілізації слід звернути увагу на такі фактори, які є визначальними для того, щоб ідея дала результати:

- бажання людей;
- зацікавленість та характер учасників (відповідність місцевій ситуації, незаангажованість, об'єктивність, бажання служити суспільству);
- сприятливе середовище або зв'язки з організаціями з розвитку.

Громадяни можуть використовувати свою колективну силу для ділових ініціатив через організацію. Сила спільної дії сприяє прийняттю рішень, знаходженню місцевих ресурсів та економічному використанню коштів. Тому першим елементом соціальної мобілізації є створення її організацій (органів) [3, с. 149].

Іноді мобілізовані громади неефективно взаємодіють з представниками місцевої влади – мерами, членами ради або муніципальними службовцями. Причиною може бути те, що мобілізація громади часто підтримується неурядовими організаціями, які критично ставляться до офіційних владних структур. Щоб розвиток був продуктивним, необхідно поступово пов'язувати мобілізовані громадські структури з місцевим самоврядуванням [3, с. 152].

В ході соціальної мобілізації неабияк змінюється ставлення та соціальна поведінка людей, адже вони самостійно виконують роботу, а не як раніше лише чекають на результат. В ході виконання соціальних проектів, змінюється і сама організація, як результат партнерства та тісної співпраці. Люди починають більше довіряти один одному, що стає підґрунтям для прозорості звітності, а в подальшому рівності всіх членів громади, яка базується на взаємоповазі та взаємодопозі.

Соціальна мобілізація – процес, що провокує зародження нової громади, яка сприятиме покращенню не лише добробуту певної території, а й слугуватиме початком глобальних перетворень в державі, адже більшість населення не приймає активну участь у реалізації проектів лише через те, що не вистачає знань у певній сфері або досвіду роботи у громаді чи організації. Сам процес мобілізації слугує механізмом залучення громадської думки та громадян до процесу прийняття рішень, що в ході розвитку сприятиме підвищенню не лише на регіональному рівні.

Опираючись на досвід уже мобілізованих громад, можна зробити такий висновок, що успішність та результативність виконаних робіт залежить від способу фінансування проекту. Дана тенденція дуже гарно прослідковується при роботі Спільного проекту ЄС/ПРООН «Місцевий розвиток, орієнтований на громаду» (далі – МРГ), де обов'язковою умовою участі є залучення власних коштів, що не лише зупиняє населення від розкрадання, наприклад, будівельного матеріалу на ремонт школи, а й гарантує шанобливе ставлення до даного об'єкта не лише у робітників, які виконували роботи, а й у батьків, що обов'язково проведуть виховну роботу із дітьми з питання бережливого ставлення до майна школи.

Як уже згадувалося, що соціальна мобілізація сприяє розвитку не лише на регіональному рівні, факторами, які обумовлюють успішне застосування соціальної мобілізації на національному рівні, є:

- наявність певної кількості експериментів з наочним результатом для демонстрації ефективності використання соціальної мобілізації;
- наявність фахівців, які займаються розробкою політики, та посадових осіб, які знають про можливості використання цього інструменту;
- наявність професіоналів теоретиків та практиків з досвідом роботи на мезо- та макро- рівні, які можуть бути долучені до проектів під час використання інструменту соціальної мобілізації;
- відповідні людські ресурси на місцевому рівні (організовані громади) – прямі ресурси, та ресурси необхідні для його підтримки – підприємці, бізнес середовище, органи управління, тощо – непрямі ресурси;
- дієве законодавче середовище для взаємодій громади з органами влади та спільного фінансування проектів.

В той же час, інколи перераховані фактори можуть не проявлятися повною мірою та, відповідно, не реалізовуватися. Для створення можливостей повноцінного використання інструменту соціальної мобілізації потрібно:

- формування у нинішнього покоління знань, розуміння та навичок використання інструменту соціальної мобілізації шляхом організації доступу до інформації в різних формах;
- формування відповідних знань у майбутнього покоління шляхом введення відповідних дисциплін у навчальний процес вищих та середніх спеціальних навчальних закладів;
- систематизація знань з питань місцевого розвитку, ролі громад та можливостей соціальної мобілізації;
- залучення ззовні фахівців та експертів, обізнаних з можливостями та механізмами соціальної мобілізації (ефективне лише в короткостроковій перспективі,

оскільки вони можуть не бути безпосередньо зацікавленими у ефективності цього процесу) [3, с. 162].

Перед тим, як запускати механізм соціальної мобілізації, необхідно вивчити основні проблеми регіону (території) при спілкуванні з громадськістю та проаналізувати ресурсний потенціал. Як приклад, можна розглянути Ямпільський район Вінницької області, основне місце в економіці якого займає агропромисловий комплекс (85% за 2015 рік). Район не є газифікованим, та пріоритетним є розвиток сільського господарства (виробництво зерна, цукрових буряків, молока та м'яса). Із переваг району можна виділити родючі ґрунти, великі об'єми сільськогосподарських угідь та вихід до державного кордону Республіки Молдова. Зважаючи на складну економічну ситуацію, відсутність достатньої кількості робочих місць, район з 2014 року приймає активну участь у проекті ЄС/ПРООН «Місцевий розвиток, орієнтований на громаду». За два роки район спільно з громадами надав співфінансування в розмірі 795,5 тис. грн., а це 10,2 % в тому числі населення 164,6 тис. грн., спонсори 242,4 тис. грн., сільський бюджет 237,5 тис. грн., районний бюджет 151,0 тис. грн., (8,8% коштів співфінансування, які було перераховано головним розпорядникам коштів) (рис. 1.). Реалізовано безліч проектів, це і ремонт шкіл, дитячих садочків, установлення сонячних колекторів, і навіть відкриття готелю «Дністер», який приймає переселенців із зони АТО та Криму.

Рис. 1. Частка коштів Ямпільського району Вінницької області у реалізації проектів ЄС/ПРООН «МРГ» у 2014-2016 рр.

Тому, на нашу думку, можна зробити висновок, що незалежно від ресурсного потенціалу громади, а при великому бажанні змінити життя на краще, можна реалізувати проекти, завдяки яким зростає добробут громади та регіону в цілому, звісно при сприянні місцевої влади, успішно мобілізованій громаді та проекту «Місцевий розвиток, орієнтований на громаду». Як підтвердження даної думки, можна використати результати соціологічного опитування жителів Ямпільського району Вінницької області про обізнаність щодо Спільного проекту ЄС/ПРООН «МРГ». Із 150 опитаних, 84 % знають про проект (рис. 2).

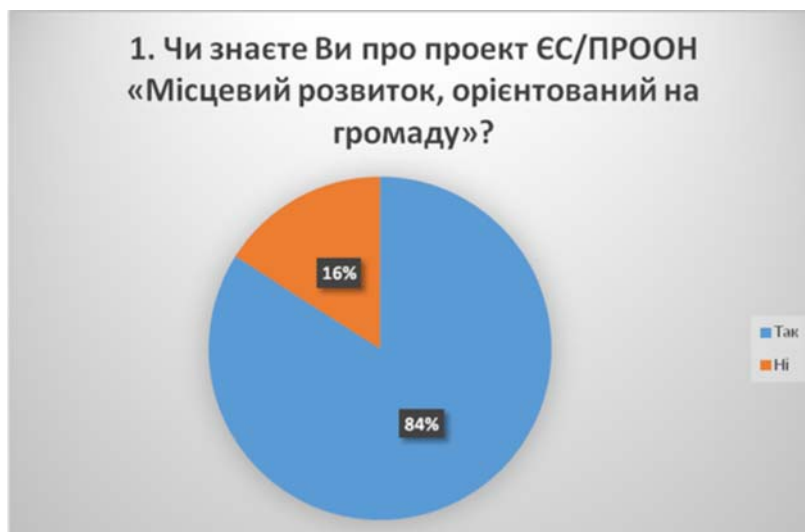

Рис. 2. Обізнаність про проект «Місцевий розвиток орієнтований на громаду»

Із тих, хто знає про проект, 35% приймають участь або допомагають у його реалізації (рис. 3).

Рис. 3. Участь населення у проекті ЄС/ПРООН «Місцевий розвиток орієнтований на громаду»

Після короткої розповіді про проект «Місцевий розвиток, орієнтований на громаду» 92 % населення із всіх опитаних підтримує проект і з радістю

допомагали б і будуть допомагати у його реалізації (рис. 4).

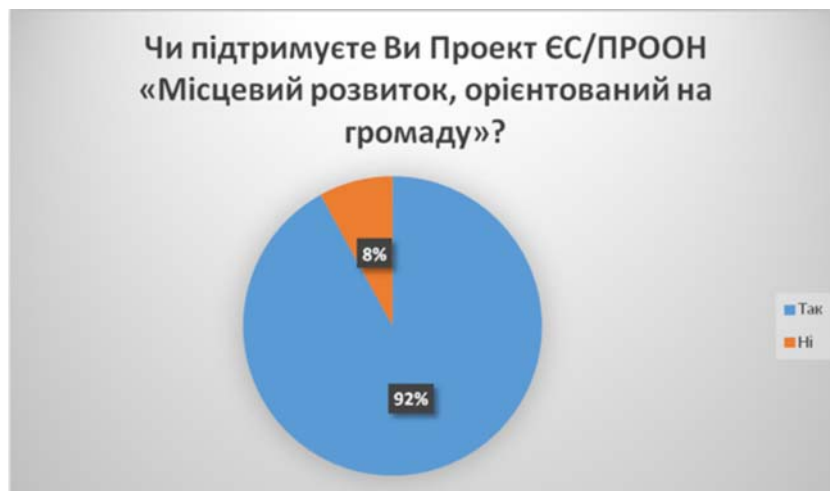

Рис. 4. Підтримка проекту ЄС/ПРООН населенням Ямпільського району Вінницької області

Висновки. Таким чином, соціальна мобілізація представляє собою об'єднання зусиль громади, яка активно долучається до безпосередньої участі у вирішенні власних проблем, бере на себе ініціативу щодо реалізації проектів, що є запорукою сталого розвитку.

В ході дослідження, ми дійшли висновків, що для успішної мобілізації громади необхідно:

1) бажання людей сприяти розвитку певної території чи громади, зацікавленість громади у виконанні проекту та сприятливе середовище;

2) для успішної реалізації та сталому розвитку громади необхідно долучати власні кошти у виконання проекту;

3) не залежно від наявного ресурсного потенціалу громади, можна покращити її добробут, формуючи у людей відповідальність, цілеспрямованість, довіру та впевненість у власних силах.

Література.

1. Концепція участі та методи залучення населення до розвитку територіальної громади [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://www.dy.nayka.com.ua/?op=1&z=156>
2. Місцевий розвиток за участі громади : монографія : у 2 т. – Суми : Університетська книга, 2014. Том 2: Інституційні та прикладні аспекти управління місцевим розвитком, орієнтованим на громаду / [за заг. Ред. Ю. М. Петрушенка]. – Суми : Університетська книга, 2014. – 368 с.
3. Сталий розвиток суспільства: навчальний посібник/ авт.: А. Садовенко, Л. Масловська, В. Серета, Т. Тимочко. – 2 вид. – К.; 2011. – 392 с.
4. Naughton, Graham. Community Economic Development. - Printed in the United Kingdom for the Stationary Office by Albert Gait Ltd, Routledge, 2002. – 276.

References.

1. *Contseptsia uchasti ta metody zaluchennya naselemnya do rozvytku terytorial'noi gromady*, Nauka, Kyiv, Ukraine.
2. Petrushenko Y.M. (2014), *Mistsevyi pozvytok za uchasti gromad*, Sumy, Universytetska knyga, Ukraine.
3. Sadovenko A., Maslovska L., Sereda V., Tymochko T. (2011), *Stalyi rozvytok suspil'stva*, Kyiv, Ukraine.
4. Graham H. (2002), *Community Economic Development*, Routledge, UK.

Стаття надійшла до редакції 24.09.2016 р.

ТОВ "ДКС Центр"